

Nr 23.

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående rätten till släktnamn.

Första lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 116 i första kammaren av fru *Gärde Widemar m. fl.* och nr 151 i andra kammaren av fröken *Vinge m. fl.* I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes, »att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära en snar och allsidig utredning om rätten till släktnamn samt att för riksdagen utan dröjsmål framlägges förslag till lag om släktnamn, varvid tillika genom ändring av 5 kap. 15 § giftermålsbalken beredes möjlighet för gift kvinna att få bära enbart sitt släktnamn såsom ogift».

Beträffande de skäl, som motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till motionerna.

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande över motionerna från statistiska centralbyrån samt varumärkes- och firmautredningen. Därjämte har utskottet berett Yrkeskvinnors samarbetsförbund tillfälle att yttra sig över motionerna.

Gällande bestämmelser.

I *kungl. förordningen den 5 december 1901 angående antagande av släktnamn* regleras ordningen för sådana namns antagande och förändrande. Namnförordningen utgår från kyrkoböckerna; det efternamn varmed en person är registrerad i kyrkobokföringen är i regel dennes släktnamn. Detta gäller utan begränsning alla efternamn som icke sluta på *son* eller *dotter*. Efternamn som sluta på *son* eller *dotter* äro även i regel släktnamn. Om ett dylikt namn bäres i andra generationen torde det nämligen anses ha fått karaktär av släktnamn, som oförändrat övergår till barnen. Har efternamnet däremot växlat mellan generationerna på så sätt att barnen burit faderns förnamn med tillägg av *son* eller *dotter*, anses bäraren sakna släktnamn.

Ett flertal bestämmelser om förvärv av släktnamn har upptagits i *föräldrabalken*. Som allmän regel gäller, att barn inom äktenskap erhåller faderns och barn utom äktenskap moderns släktnamn. I allmänhet gäller vidare, att adoption medför att adoptivbarnet erhåller adoptantens släktnamn.

Kvinna som ingår äktenskap erhåller mannens namn (5 kap. 15 § *giftermålsbalken*). Genom anmälan till pastor får hon emellertid rätt att bära sitt

släktnamn som ogift i förening med mannens släktnamn. Sådan anmälan kan ske antingen vid äktenskapets ingående eller senare. Om äktenskapet upplöses genom mannens död, bibehåller hon dennes namn. Upplöses däremot äktenskapet genom äktenskapsskillnad eller återgång, har hon efter eget val rätt att återtaga sitt namn som ogift, d. v. s. det namn hon erhållit vid födelsen, eller, om detta senare ändrats i laga ordning genom adoption, antagande av nytt släktnamn eller liknande, detta senare namn (11 kap. 31 § giftermålsbalken och 1 § fjärde punkten namnförordningen). Vid återgång av äktenskap kan under vissa förutsättningar kvinnan på mannens yrkande av domstolen förbjudas att använda dennes namn. Hon återfår då sitt namn som ogift. Gift kvinna, som adopteras, upphör icke med adoptionen att bära mannens namn.

Person som saknar släktnamn kan enligt namnförordningen genom anmälan till pastorsämbetet erhålla släktnamn. I första hand kan som släktnamn antecknas *son*-namn, som bildats efter faderns, farfaderns eller morfaderns förnamn eller efter annat manligt förnamn, som är intaget i almanackans namnlängd. Släktnamnet kan även bildas med tillägg av annan slutled, som utmärker härkomst. Vidare kan gårdsnamn anmälas som släktnamn under förutsättning att vederbörande »efter ortens sed allmänligen benämnes» med detta namn (1 § tredje punkten namnförordningen).

I de fall som nu nämnts sker förvärvet av släktnamn efter legala regler, domstols beslut eller efter anmälan till pastorsämbetet. I övrigt kan nytt släktnamn erhållas endast efter ansökan hos Konungen eller hos statistiska centralbyrån (1 § första och femte punkterna namnförordningen). Under senare år har Kungl. Maj:t meddelat beslut enligt ifrågavarande bestämmelse i sådant fall, då en person begärt att få antaga adelsnamn som tidigare burits i rätt uppstigande led på manssidan i vederbörandes släkt, då samtidigt genom riddarhuset konstaterats att vederbörande tillhör den adliga släkten. Ansökningar i övrigt om adligt namn behandlas i samma ordning som gäller för borgerliga namn. Den som vill antaga nytt släktnamn måste sålunda i alla de fall, då förutsättning för en ändring genom anmälan till pastorsämbetet eller ansökan hos Konungen icke föreligger, ansöka därom hos statistiska centralbyrån.

Enligt 3 § namnförordningen må ansökan om godkännande av släktnamn ej bifallas, där det nya namnet, såvitt känt är, bäres av annan släkt och tillika är av mera egenartad beskaffenhet eller därest detsamma kan väcka anstöt. Är fråga om förändring av mera egenartat släktnamn, må ansökan ej heller utan skälig orsak bifallas.

Om rätt till släktnamn.

Historik.

Om man bortser från de adliga namnen, vilka falla utanför den allmänna namnlagstiftningen, bestod ännu vid 1900-talets ingång i vårt land en så gott som absolut frihet att efter behag ändra sitt släktnamn.

Det var under förarbetena till 1887 års lagstiftning angående firma som man först erinrades om behovet av ett ordnat namnväsen. Nästa gång erinringar angående namnväsendets brister framställdes var i samband med lagstiftningsarbete angående kyrkobokföringen. I ett år 1891 tryckt betänkande med förslag till ordnande av kyrkobokföringen i riket m. m. uttalades, att betänkligheter yppats mot den obegränsade rätten att ombyta namn och att det från olika håll framhållits, att behovet av en särskild namnlag gjort sig ganska kännbart på åtskilliga orter, där befolkningen syntes hysa synnerlig benägenhet att ändra sina namn.

Först i slutet av 1890-talet togs i fråga om det egentliga släktnamnskyddet ett betydelsefullt steg framåt. I anledning av en inom första kammaren väckt motion hemställde nämligen *1898 års riksdag* i skrivelse till Kungl. Maj:t att erforderliga åtgärder måtte vidtagas för åstadkommande av en tillfredsställande rättsordning i fråga om släkt- eller efternamn samt att förslag till bestämmelser i ämnet måtte framläggas för riksdagen. I motivering- en till riksdagsskrivelsen angåvos tre särskilda åtgärder såsom behövliga. Först och främst framhölls önskvärdheten av lagbestämmelser, som i fråga om dem, vilka dittills försummat att antaga vanliga släktnamn, kunde kraftigt befrämja antagandet av sådana namn. Vidare krävdes stadganden, som skulle giva vid handen, vilka personer ett en gång antaget släktnamn borde tillhöra och under vilka betingelser andra borde anses uteslutna från rätt att antaga eller bära detta namn. Slutligen begärdes ett fastslående av de former, som måste iakttagas för att få ändra släkt- eller efternamn.

Endast det sistnämnda av riksdagens tre önskemål ansåg sig dåvarande chefen för justitiedepartementet kunna tillmötesgå, då han den 7 december 1900 föredrog ärendet i statsrådet. Föreskrifter i avsikt att omedelbart befordra antagande av släktnamn i sådana fall, där dylika saknades, vågade man sig icke på. I synnerhet framhölls, att tvångsåtgärder i sådant syfte på ett brådstörtat sätt skulle rubba de vanor, som särskilt på landsbygden inom talrika kretsar av befolkningen voro rådande och att det skulle medföra ett alltför stort ingrepp i den personliga självbestämmanderätt, varav vårt folk av ålder varit i besittning. Ett lagfästande av en namnrätt i privaträttslig mening slutligen, varigenom viss släkt eller vissa släkter tillerkändes en rätt till släktnamnet och därmed också befogenhet att förhindra andra att begagna detsamma förklarades av flera skäl mindre lämpligt, varjämte man ansåg det tvivelaktigt, huruvida den allmänna rättsuppfattningen i vårt land ännu erkände någon namnrätt i denna mening. I överensstämmelse härmed avsåg 1901 års namnförordning formellt sett icke att reglera annat än ordningen för sådana namns antagande och förändrande.

En vid *1913 års riksdag* väckt motion med syfte att få till stånd ett mera effektivt namnskydd föranledde icke någon åtgärd. Vid *1915 års riksdag* upptogs emellertid frågan ånyo genom motioner i båda kamrarna. Genom skrivelse den 29 maj 1915 anhöll riksdagen i anledning av dessa motioner hos Kungl. Maj:t om »utredning dels angående ändring i kungl. förordningen av den 5 december 1901 angående antagande av släktnamn i syfte att

göra namnskyddet mera praktiskt och verksamt, *dels ock* angående utfärdande av bestämmelser om sådana tillnamn, som icke äro släktnamn».

Med anledning av riksdagsskrivelsen tillkallades särskilda sakkunniga, vilka den 15 september 1915 överlämnade förslag till förordning angående antecknande i kyrkobok av tillnamn. I betänkandet föreslogos vissa åtgärder av administrativ natur. Däremot gjordes intet försök att gå till grunden med namnfrågan och lösa densamma i hela dess vidd, således även i den del, där administrativrättsliga föreskrifter icke förslogo utan bestämmelser av civillags natur erfordrades. Då de sakkunnigas förslag den 15 mars 1918 föredrogs i statsrådet, förklarades det icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. Samtidigt beslöts emellertid, att handlingarna i ärendet skulle överlämnas till justitiedepartementet för vidare behandling.

I slutet av år 1918 tillsattes samtidigt två utredningar. Sålunda tillkallades professorn Gösta Eberstein för att såsom sakkunnig inom justitiedepartementet utarbeta förslag till lag om släktnamn, och inom ecklesiastikdepartementet uppdrogs åt särskilda sakkunniga att utarbeta förteckningar dels över alla inom landet brukade släktnamn och dels över nya namn som kunde vara lämpliga som släktnamn.

Eberstein överlämnade i oktober 1921 förslag till lag om släktnamn jämte motiv. Sakkunnigförslaget föranledde emellertid icke någon åtgärd. Det andra sakkunniguppdraget resulterade i dels en förteckning över befintliga släktnamn, benämnd »Sveriges familjenamn 1920», dels en förteckning över lämpliga förslag till släktnamn, kallad »Svensk namnbok».

I motiven till *Ebersteins* lagförslag framhålles, att en slutgiltig lösning av namnfrågan icke kan ernås annorledes än genom lagbestämmelser av civillags och strafflags natur. Samma uppfattning har också sedermera kommit till uttryck i såväl 1936 års uppborrdskommittés som folkbokföringskommitténs betänkanden om folkbokföringen (SOU 1938: 41 och 1944: 52).

I fråga om erkännandet av en *materiell namnrätt* har såsom framgår av det ovan upptagna utvecklingen i vårt land överlämnats åt rättstillämpningen. Inom doktrinen har hävdats, att innehavare av egenartat namn äger utverka domstolsförbud mot obehörig användning av namnet. Såvitt gäller rätten till adligt namn har frågan varit föremål för prövning i två rättsfall av år 1929 (NJA I 1929 s. 283 och 297). I båda dessa rättsfall förklarade högsta domstolen svarandena oberättigade att bruka vederbörande adliga namn och bemyndigade kändandena att få vederbörliga anteckningar härom verkställda i kyrkoböcker, folkregister och senaste mantalslängd. Högsta domstolens domar voro ej enhälliga. Majoriteten inom domstolen fann sig kunna lämna åsido spörsmålet om en namnrätt till de egenartade borgerliga namnen, eftersom det i rättsfallen gällde adliga namn, vartill en särrätt ansågs föreligga. Någon ledning för bedömandet av rättsläget beträffande andra släktnamn än de adliga lämna således icke 1929 års rättsfall. Ej heller har den principiella frågan om existensen av en materiell rätt till borgerliga släktnamn sedermera blivit avgjord i högsta instans.

Frågan om en namnlagstiftning har åter aktualiserats under de senaste åren. Vid sammanträden med kommittén för nordiskt samarbete på lagstiftningens område 1948 och 1950 samt vid möten mellan de nordiska ländernas justitieministrar 1951 och 1953 har man nämligen dryftat spørgsmålet om samarbete för uppnående av en *enhetlig nordisk namnrätt*. En hemställan har gjorts till regeringarna i Danmark och Sverige om att tillsätta kommittéer för att träda i samarbete med varandra. I Finland och Norge önskade man följa arbetet i de båda andra länderna och senare taga ställning till huruvida man skulle inträda i det egentliga samarbetet. I enlighet härmed har i Danmark den 20 mars 1952 tillsatts en kommitté för ändamålet. Från svensk sida har någon kommitté ännu ej tillkallats, men Eberstein har utsetts att upptaga kontakt med den danska kommittén. Vid det senaste justitieministermötet framhölls från svensk sida, att man avsåge att upptaga frågan om namnskydd till närmare utredning, då auktoritetskommittén slutfört sitt arbete.

Motionerna.

Motionärerna framhålla inledningsvis, att skyddet för släktnamn i vårt land är ofullständigt och att 1901 års namnförordning därför bör ersättas med en lagstiftning om släktnamn, som ger klara besked om medborgarnas rättigheter i förevarande hänseende.

I motionerna anföres vidare följande.

För närvarande gäller att det i kyrkoböckerna antecknade släktnamnet anses vara vederbörandes officiella namn. Enligt gällande rätt finns dock icke något hinder för den enskilde att privat använda ett annat namn än det officiella, vilket kan leda till obehörigt intrång i andra personers namnskyddsintressen. En blivande lagstiftning bör innehålla garantier mot sådant intrång.

Det torde vidare vara av vikt att i lagen blir tydligt fastslaget, under vilka förutsättningar ett existerande släktnamn kan tilläggas andra. I giftermåls- och föräldrabalkarna stadgas om gift kvinnas samt om barns och adoptivbarns rätt till makes respektive föräldrars, styvfaders eller adoptivföräldrars släktnamn. Personer med de alltjämt mycket vanliga namnen på son önska ofta vid byte av namn upptaga släktnamn av egenartad beskaffenhet, som redan finnas och som bäras eller burits i slakten. Barn, som äro födda i äktenskap, önska ofta antaga sin moders egenartade namn eller sin styvfaders namn. I anslutning till namnförordningen har sedan gammalt utbildats en praxis vid behandlingen av släktnamnsansökningar att sådana namnändringar medgivas om vissa villkor äro uppfyllda. En viss oklarhet råder dock i fråga om de förutsättningar, under vilka befintliga släktnamn skola kunna överföras i administrativ ordning.

Vissa släktnamn torde av historiska eller andra skäl böra åtnjuta starkare skydd än andra mot såväl direkt antagande som mot närgången efterbildning. Som ett skäl för åtnjutande av skydd för visst namn torde kunna nämnas ett sedan lång tid ådagalagt och dokumenterat intresse hos en viss släkt för det gemensamma släktnamnet. För närvarande saknas effektiva möjligheter att tillgodose dylika skyddssynpunkter; det är också ovisst vilka namn som skola anses höra till denna kategori.

Åtgärder torde också vara önskvärda för åstadkommande av ett namnskydd för släktnamn i förhållandet mellan Sverige och våra nordiska grann-

länder. Från både norsk och dansk sida har visats intresse för åstadkommande av skydd för vissa norska respektive danska släktnamn i Sverige, och på motsvarande sätt är det naturligt att släktnamn av svenskt ursprung tillförsäkras skydd mot annektering i de andra nordiska länderna.

Yttrandena.

I samtliga remissyttranden tillstyrkes motionärernas yrkande.

Statistiska centralbyrån erinrar om namnfrågans utveckling från slutet av 1800-talet samt anför vidare.

Då namnfrågan nu åter förts fram inför riksdagen, föreligger uppenbarligen både historiskt och sakligt ett mycket starkt stöd för motionsyrkandet om en förnyad utredning. Det förhåller sig icke så, att de önskemål, som 1898 års riksdag uttalade, med tiden förlorat i styrka. Tvärtom har utvecklingen medfört, att sekelskiftets betänkligheter mot en privaträttslig namnlagstiftning numera synas förtjäna mindre avseende. I sin verksamhet som namnmyndighet har centralbyrån erfarenheter, som otvivelaktigt tyda på att rättsuppfattningen i vårt land åtminstone numera utvecklats i riktning mot ett allmänt erkännande av en namnrätt av privaträttslig natur.

Bristerna i vårt namnväsen äro exemplifierade i motionerna. Med en hänvisning jämväl till vad som förekommit i den offentliga diskussionen under det tilländalupna halvseklet, kan centralbyrån med styrka vitsorda behovet av att den yrkade utredningen snart kommer till stånd. En jämförelse mellan 1901 års förordning och Ebersteins förslag till namnlag visar tydligt hur många viktiga problem som den nuvarande knapphändiga lagstiftningen överlämnar åt namnmyndigheten och allmänheten att söka komma till rätta med. Genom 1952 års släktnamnskommittés nyligen avslutade utredning har centralbyrån fått en säkrare grundval för bedömningen av de språkliga frågor, som möta vid prövningen av ansökningar om godkännande av släktnamn. När det däremot gäller bedömningen av de praktiska och juridiska spörsmål, som särskilt ofta möta, då godkännande av i bruk varande släktnamn sökes under åberopande av hävd, släktskap på mödernet, fosterbarns- eller styvbarnsförhållande o. s. v., är ämbetsverket hänvisat till att söka ledning i den ej alltid fullt konsekventa eller lättförståeliga praxis, som uppkommit vid namnförordningens tillämpning hos Kungl. Maj:t. Centralbyrån har därför förvärvat erfarenheter i fråga om svårigheterna att med erforderlig följdriktighet vidare utveckla denna praxis och om hur betydelsefullt det skulle vara även ur allmänhetens synpunkt, att de principer, efter vilka avgörandena ske, bleve mera auktoritativt fastslagna och lättare tillgängliga än under nuvarande förhållanden. Centralbyrån vill därför framhålla angelägenheten av att utredningen om en namnlag kommer till stånd med det snaraste. Skulle det under denna utredning — mot förmodan — visa sig att tiden alltjämt icke är mogen för en lösning av namnfrågan i hela dess vidd, bör det i andra hand åligga utredningsmännen att framlägga de mera begränsade förslag som erfordras för vinnande av förbättringar inom det nuvarande systemets ram.

Varumärkes- och firmautredningen fäster uppmärksamheten på vissa spörsmål vilka äro nära förbundna med de problem utredningen har att överväga. I yttrandet anføres sålunda.

I betydande utsträckning är rätten till släktnamn den grundval, på vilken firma- och varumärkesrättigheter uppbyggas. Enligt 9 § lagen den 13 juli 1887 om handelsregister, firma och procura skall enskild näringsidkares

firma innehålla hans tillnamn med eller utan förnamn. Det är vanligt, att ett visst i firma ingående ord, ofta just ett släktnamn, särskilt framhäves vid firmans användning i reklam och eljest och därvid får karaktären av s. k. dominant. Vid bedömandet i en konfliktsituation av likheten mellan firman och annat i näring använt kännetecken fästes särskilt avseende vid överensställelsen mellan firmadominanten och det kolliderande kännetecknet. I 1 § lagen den 5 juli 1884 om skydd för varumärken förutsattes, att näringsidkare utan vidare äger rätt att begagna sitt namn eller sin firma såsom varumärke, låt vara att denna rätt kan få vidkännas en viss modifikation med hänsyn till annans tidigare uppkomna känneteckensrätt. Använder någon obehörigen annans namn eller firma såsom kännetecken för varor som han tillhandahåller, utgör detta sådant intrång mot vilket man kan inskrida med stöd av 12 § varumärkeslagen. Enligt 13 § varumärkeslagen gäller intrångsskyddet, även om annans namn eller firma icke oförändrat återgivits, såvida ändringarna ej äro större än att, oaktat skiljaktigheter i vissa delar, namnen i sin helhet lätt kunna förväxlas.

Ett förväxlingsskydd av nu angiven art mellan släktnamn upprätthålles icke vid den administrativa prövning, som föregår beviljandet av nya namn. Här tillses endast, att det namn, som är föremål för ansökan, är att anse som nytt i förhållande till namn, som redan bäres av annan släkt, och därvid anses ofta även en ringa avvikelse från tidigare släktnamn tillfyllest. På detta sätt uppkomma lätt nya släktnamn, som efter varumärkesrättsliga bedömningsnormer äro förväxlingsbara och som även i praktiken vid användning i näringsverksamhet och eljest måste framkalla förväxlingar och misstag. I en blivande utredning bör prövas i vad mån ett förväxlingsskydd liknande det varumärkesrättsliga kan genomföras även inom namnlagstiftningen.

Enligt 10 § firmalagen och 4 § 2) varumärkeslagen må i firma respektive varumärke ej obehörigen intagas annans namn. Motsvarande skydd för firmadominant och varumärke saknas i släktnamnsförordningen, och om någon fått såsom släktnamn godkänt ord, som utgör annans firmadominant eller varumärke, är det ovisst om innehavaren av sådant kännetecken har någon rättslig befogenhet att ingripa emot släktnamnet. Det bör övervägas, huruvida ej skäl föreligga att i en kommande lag om rätt till namn införa regler till skydd för tidigare uppkomna firma- och varumärkesrättigheter.

Yrkeskvinnors samarbetsförbund anför till stöd för sitt tillstyrkande av motionärernas hemställan om utredning angående rätten till släktnamn icke andra skäl än de i motionerna återopade.

Gift kvinnas släktnamn.

Historik.

Såsom motivering för bestämmelsen i 5 kap. 15 § giftermålsbalken anförde *lagberedningen* i sitt betänkande IV med förslag till giftermålsbalk m. m. följande.

Den personliga gemenskap mellan makarna, som äktenskapet medför, synes böra erhålla sitt uttryck däri, att bägge makarna hava samma släktnamn. Förevarande paragraf fastslår därför, i anslutning till härskande ordning icke blott i vårt land utan bland kulturfolken i allmänhet, den regeln, att hustrun med vigseln erhåller mannens släktnamn. Det förekommer dock

numera emellanåt, att hustrun önskar i förening med mannens namn bära det namn hon hade såsom ogift. Hinder för en dylik anordning synes icke böra av lagen uppställas, och därför har jämväl upptagits ett stadgande om hustruns rätt i berörda hänseende. Hustru, som vill begagna sig av denna rätt, bör dock till förekommande av oreda i namnförhållandena vara pliktig att därom göra anmälan.

Vid 1920 års riksdag väcktes i anledning av propositionen nr 15 med förslag till ny giftermålsbalk m. m. en motion (I: 175), i vilken yrkades att 5 kap. 15 § skulle utgå eller, om detta yrkande icke kunde bifallas, att paragrafen måtte omformas så, att den lämnade kvinnan frihet att vid äktenskapets avslutande bestämma, om hon skulle bära sitt eget eller mannens släktnamn.

Såsom motivering anförde motionären bl. a. följande.

Den allmänna seden har visserligen blivit, att vid giftermål hustrun antager mannens namn. Men undantag förekomma. Och på den senaste tiden har i samband med de ökade möjligheter till självständig verksamhet, som öppnats för kvinnorna, ett nytt motiv för deras rätt att behålla sitt eget släktnamn även som gifta tillkommit. De kunna, innan de ingå äktenskap, ha skapat sig en ställning, som betecknas av deras namn: såsom affärsidkare, läkare, skådespelerskor, konstnärinnor, författarinnor o. s. v. Och då kan det för dem lätt medföra inte blott en del förvecklingar och obehag, utan även direkta förluster att nödgas byta namn.

I sitt i anledning av lagförslaget avgivna utlåtande, nr 27, anförde första lagutskottet beträffande ifrågavarande lagrum bl. a. följande.

Vad angår innehållet av bestämmelserna i denna paragraf, anser utskottet lika med lagberedningen, att den personliga gemenskap mellan makarna, som äktenskapet medför, bör erhålla sitt uttryck däri, att bägge makarna hava samma släktnamn. Den önskan att behålla sitt flicknamn, som stundom gör sig gällande hos hustrun, synes vara vederbörligt tillgodosedd genom tillåtelsen för henne att efter anmälan bära sitt och mannens namn i förening. Beträffande det av motionären påpekade särskilda intresset hos de kvinnor, vilka före giftermålet skapat sig en ställning såsom exempelvis affärsidkare, läkare, konstnärinnor eller författarinnor, att fortfarande bära det namn oförändrat, under vilket de blivit kända, får utskottet påpeka, att förevarande paragraf endast stadgar om hustruns så att säga borgerliga namn och näppeligen hindrar henne att såsom konstnär eller författare fortfarande använda sitt flicknamn.

Utskottet kunde därför icke tillstyrka bifall till någotdera av de i motionen gjorda yrkandena utan tillstyrkte propositionen i denna del.

Båda kamrarna biföllo utskottets förslag.

I det av Eberstein år 1921 avgivna betänkandet med *förslag till lag om släktnamn m. m.* föreslogs sådan ändring av 5 kap. 15 § giftermålsbalken, att hustru skulle äga behålla det släktnamn, som tillkom henne före äktenskapet, om hon i utövning av yrke eller därmed jämförlig verksamhet gjort sig känd under namnet och gjorde ansökan därom på sätt i lagen om släktnamn stadgades.

Till motivering för detta förslag anförde Eberstein efter att ha återgivit den tidigare diskussionen i ämnet följande.

Det föreligger otvivelaktigt i vissa fall ett starkt intresse för hustrun att få behålla sitt eget släktnamn. För en konstnär eller en författare framträder väl icke detta krav med samma styrka som då det gäller t. ex. näringsidkare och läkare. Men även de förra kunna beredas väsentliga olägenheter genom att utestängas från möjligheten att behålla det gamla namnet. Visserligen bör det utan vidare stå dem öppet att alltjämt begagna detta såsom särskilt konstnärs- och författarnamn, men detta är icke tillfyllest i de fall, då vederbörandes intresse går ut på att i allt sitt framträdande få bära det namn, varunder hon gjort sig känd, och då hon på grund härav ställer sig avvisande mot utvägen att benämna sig på ett sätt i utövandet av sin konstnärliga verksamhet och på ett annat sätt i sitt borgerliga liv i övrigt. Det står icke heller väl tillsammans med principen om namnets enhet att, när personens eget intresse och individualiseringsintresset sammanfalla, ändock liksom tvinga fram användande av konstnärs- och författarnamn. Och gentemot en näringsidkare eller läkare låter det sig icke göra att upprätthålla kravet på en dylik uppdelning av personligheten i två sfärer, vilka knappast kunna inbördes avgränsas mot varandra. Visserligen har lagstiftaren inom firmarätten, men blott undantagsvis och med tvekan, tolererat bärandet av tvenne namn, men det är långt härifrån och till att tvinga fram en dylik ordning. Så långt möjligt är bör i stället principen om namnets enhet upprätthållas. Att man likväl ställt sig avvisande mot kravet i fråga, torde bero på att man å ena sidan med rätta betraktat den för man och hustru rådande gemensamheten i släktnamn såsom en vinning av betydelse och å andra sidan fruktat, att ett medgivande att behålla flicknamnet skulle komma att begagnas i vidare mån än vad behovet krävde och därigenom leda till att det gemensamma släktnamnet i praktiken bleve undantag i stället för regel. Dyliga farhågor leda emellertid icke längre än till att såsom villkor för rätten att behålla flicknamnet uppställa, att ett verkligt behov härav ådagalägges, och såsom ett kriterium härpå bör gälla att hustrun i utövandet av yrke eller annan därmed jämförlig verksamhet såsom författare, konstnär, vetenskapsidkare, politiker etc. gjort sig känd under namnet. Samma skäl, som tala för att hustrun i dylika fall skall få behålla sitt flicknamn, kunna även åberopas för bibehållande av annat namn, som före äktenskapet tillkom henne.

Frågan om kvinnans rätt till släktnamn har även behandlats av *kvinnoupplysningskommittén* i dess år 1938 avgivna betänkande angående gift kvinnas förvärvsarbete m. m. (SOU 1938: 47). I betänkandet anføres bl. a. att då förekomsten av gifta kvinnors förvärvsverksamhet blir allt vanligare lämpligheten av att under alla förhållanden upprätthålla kravet på makarnas namngemenskap borde göras till föremål för en allmän omprövning. De sakkunniga ville därför framhålla önskvärdheten av att äktenskapens namnrättsliga förhållanden snarast upptoges till övervägande.

Vid 1942 års riksdag hemställdes i två likalydande motioner (I: 142 och II: 152), att 5 kap. 15 § giftermålsbalken måtte ändras på det sätt, att hustrun erhöles rätt att bestämma, huruvida hon efter vigseln skulle bära sitt eget eller mannens släktnamn eller båda i förening.

I utlåtande, nr 23, över motionerna anförde första lagutskottet bl. a., att möjligheten för gift kvinna att använda sitt gamla släktnamn i förening med mannens namn icke hade visat sig vara en ur praktisk synpunkt tillfredsställande lösning. Att ett behov av ändrade bestämmelser rörande äktenskaps namnrättsliga förhållanden föreläge bestyrktes enligt utskottet därav, att inom de fria yrkena i icke obetydlig utsträckning uppkommit den från 5 kap. 15 § giftermålsbalken avvikande praxis, att gift kvinna använde sitt gamla släktnamn. Då erfarenheterna rörande lagbestämmelsens verkningar syntes giva vid handen, att de principiella fördelarna ur identifieringssynpunkt av namngemenskapen för makar icke uppvägde nyss berörda nackdelar därav, ansåge utskottet, att den i motionerna framförda frågan om en uppmjukning av ifrågavarande lagbestämmelse borde göras till föremål för en utredning. Utskottet hemställde därför, att riksdagen i anledning av motionerna måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om rätt för hustru att bära sitt eget i stället för mannens släktnamn samt om framläggande för riksdagen av det förslag, som därav kunde föranledas.

Utskottets hemställan avslogs emellertid av båda kamrarna.

I en inom andra kammaren vid 1943 års riksdag väckt motion, nr 201, hemställdes, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning i fråga om rätt för hustru att bära sitt eget i stället för mannens släktnamn.

I utlåtande, nr 9, över motionen erinrade första lagutskottet om föregående års riksdagsbeslut i ämnet. Några nya skäl för bifall till utredningsyrkandet syntes utskottet icke ha anförts i motionen. Utskottet hemställde därför, att denna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Motionen blev också av riksdagen avslagen.

I två likalydande motioner vid 1947 års riksdag (I: 40 och II: 76) angående en allmän översyn av gällande äktenskapslagstiftning berördes även förevarande fråga. En vidsträckt opinion reagerade enligt motionärerna numera mot bestämmelsen, att en svensk kvinna, när hon gifte sig, kunde förlora sitt namn. På förslag av första lagutskottet i dess utlåtande nr 37 beslöt riksdagen avslå även dessa motioner.

Vid 1949 års riksdag upptogs ånyo frågan om gift kvinnas släktnamn. I en inom andra kammaren väckt motion, nr 287, hemställdes sålunda, att 5 kap. 15 § giftermålsbalken måtte ändras på sådant sätt att kvinnan finge rätt att bestämma huruvida hon efter vigseln skulle bära sitt eget eller mannens släktnamn eller båda i förening.

Yttranden över motionerna avgavos av statistiska centralbyrån, som vid sitt utlåtande fogade yttranden från tre kyrkobokföringsinspektörer, och Yrkeskvinnors samarbetsförbund. Förbundet hemställde i sitt yttrande om bifall till motionen, medan centralbyrån ansåg sig icke kunna tillstyrka bifall till motionärernas hemställan. Centralbyrån framhöll därvid sambandet mellan den i motionen väckta frågan och frågan om den allmänna

namnrättens utformning genom lag. I egenskap av central namnmyndighet hade centralbyrån erfarenhet av att en lag om släktnamn ur skilda synpunkter vore synnerligen behöfelig. Centralbyrån ville därför ansluta sig till den av en kyrkobokföringsinspektör framförda tanken, att den genom motionen väckta frågan upptoges i samband med en allmän utredning om namnrätten.

I sitt över motionen avgivna utlåtande, nr 21, anförde första lagutskottet bl. a. följande.

Genom att kvinnorna i långt större utsträckning än tidigare framträda i det offentliga livet och där skapa sig en ställning, har den förevarande namnfrågan fått ökad aktualitet. För det stora flertalet kvinnor torde det visserligen vara en fördel att vid äktenskaps ingående få antaga mannens släktnamn, eventuellt i förening med det egna flicknamnet, men det kan icke bestridas, att det för vissa grupper av kvinnor finns ett reellt intresse av att efter giftermålet få behålla det egna namnet oförändrat. Utskottet tänker därvid i första hand på sådana yrkesgrupper som utövande konstnärer, självständiga företagare med egen firma samt inom föreningsvärlden, organisationsväsendet eller det offentliga livet verksamma kvinnor. Enligt utskottets mening kunna de obestriddliga fördelar namngemenskapen inom familjen innebära icke få tillmätas så avgörande betydelse, att med hänsyn härtill dessa kvinnor skola tvingas att i strid med de egna intressena byta namn i samband med giftermålet. En ändring i lagstiftningen synes därför påkallad. Om möjlighet sålunda i vissa fall bör beredas kvinna att även efter giftermålet behålla sitt eget släktnamn, synes denna förman emellertid icke böra begränsas till särskilda grupper utan i lika mån medgivas alla kvinnor.

Med hänsyn till vad statistiska centralbyrån anført om förevarande frågas samband med den allmänna namnrätten kunde det enligt utskottets mening ifrågasättas, om icke en utredning av förstnämnda fråga borde verkställas i samband med den allmänna utredning om namnrättens utformning, som i sinom tid måste företagas. Vissa skäl talade otvivelaktigt för en sådan ordning. Utskottet ansåg sig emellertid icke kunna föreslå en så vittgående utredning i anledning av den föreliggande motionen och hemställde därför, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående möjlighet för gift kvinna att bära sitt eget namn som släktnamn samt om framläggande av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Fyra av utskottets ledamöter reserverade sig med yrkande att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I båda kamrarna bifölls reservanternas hemställan.

Motionerna.

I fråga om bestämmelsen i 5 kap. 15 § giftermålsbalken anföra motionärerna följande.

Det torde vara otvivelaktigt att bestämmelsen i sin nuvarande utformning utgör en mindre lycklig lösning av namnfrågan för åtskilliga kvinnor. Särskilt de yrkesverksamma, som före sitt äktenskap gjort sig kända under

sitt eget släktnamn, önska och ha ofta behov av att använda samma namn efter äktenskapet. Man kan tänka på författarinnor och konstnärinnor samt andra i allmän eller enskild tjänst eller i fackliga organisationer verksamma, som före äktenskapet blivit allmänt kända under sina egna namn. Giftermålsbalkens bestämmelse om dubbelnamn utgör för dessa personer icke någon tillfredsställande lösning av frågan om deras släktnamn. Det synes påkallat med en uppmjukning av lagstiftningen så att denna icke framstår som en tvångsregel, som i vissa fall icke kan efterlevas på grund av det praktiska livets krav. Giftna kvinnor böra givetvis ha rätt att bära mannens namn, men det bör icke åvila dem som en skyldighet, om det för dem skulle medföra icke önskade konsekvenser. På grund av giftermålsbalkens bestämmelse är det också tveksamt, vilken rätt till flicknamnet som kan anses tillkomma gift kvinna, nämligen om hon skall kunna göra gällande namnskydd till detta namn. Enligt gällande lag äger frånskild kvinna rätt att återtaga sitt släktnamn, medan en änka icke har motsvarande befogenhet. Äktenskapet inverkar därför olika på kvinnans rätt till sitt släktnamn; den giftna kvinnan får använda detta i förening med mannens namn, den frånskilda äger återtaga sitt namn före äktenskapet och den, som blivit änka, äger icke återgå till det före äktenskapet burna namnet.

Yttrandena.

Statistiska centralbyrån erinrar i denna del endast om vad centralbyrån i sitt yttrande till 1949 års riksdag framhöll därom att frågan om gift kvinnas släktnamn borde tagas under övervägande i samband med en allmän utredning om namnrätten. *Varumärkes- och firmautredningen* går icke särskilt in på den nu förevarande frågan.

Yrkeskvinnors samarbetsförbund erinrar om den tidigare förda diskussionen angående utformningen av ifrågavarande lagbestämmelse samt fortsätter.

Förbundet finner icke anledning att här ånyo framföra alla de skäl som tala för en ändring av 5 kap. 15 § giftermålsbalken. Förbundet vill endast med kraft hävda, att tiden nu är inne att bringa denna fråga till en lösning, som innebär att svensk kvinna erhåller rätten att efter giftermål, vare sig hon är gift, frånskild eller änka, bära sitt släktnamn såsom ogift.

Måhända torde denna fråga bäst kunna lösas i samband med en lagstiftning om rätten till släktnamn. I varje fall vill förbundet bestämt hävda, att frågan om åsyftad ändring av 5 kap. 15 § giftermålsbalken nu bör lösas utan uppskov.

Utskottet.

Där en fullständig lagstiftning angående släktnamn förekommer kan den sägas fylla en trefaldig uppgift. För det första tillgodoser den det allmännas intresse av medborgarnas lätta och säkra identifierande. Vidare innehåller den stadganden, som skydda ett en gång antaget släktnamn mot obehörigt användande och som alltså giva vid handen under vilka betingelser andra böra anses vara uteslutna från rätt att antaga eller bära ett sådant namn. Medan namnlagstiftningens förstnämnda uppgift är av offentligrättslig natur, konstitueras genom stadgandena om skydd för släktnamn en privaträttslig

namnrätt. Slutligen har en namnlagstiftning till uppgift att fastslå de former, som måste iakttagas för antagande och ändring av släktnamn. I den gällande svenska lagstiftningen kan endast den sistnämnda synpunkten anses vara tillgodosedd. Den ovan omförmälda förordningen av den 5 december 1901 angående antagande av släktnamn avser nämligen — i vart fall formellt sett — icke att reglera annat än ordningen för sådana namns antagande och förändrande.

Syftet med de föreliggande motionerna är i främsta rummet att få till stånd en fullständig lagstiftning på namnrättens område. Såsom framgår av redogörelsen för motionerna uppehålla sig motionärerna dock uteslutande vid den privaträttsliga men ej vid den offentlighetsrättsliga funktionen hos en sådan lagstiftning.

Inom den juridiska doktrinen synes allmänt hävdas, att en materiell namnrätt förefinnes i vårt land oaktat stöd därför saknas i uttryckliga lagbestämmelser. Då den principiella frågan om förhandenvaron av en sådan rätt till andra släktnamn än adliga ännu icke varit föremål för prövning i högsta instans, är det dock oklart vad som på detta område skall anses vara gällande rätt.

Frånvaron av allmänna lagbestämmelser om släktnamn gör sig i praktiken särskilt gällande vid prövningen av namnären. För närvarande är namnmyndigheten i huvudsak hänvisad att söka ledning i den praxis som utbildats i sådana ärenden. Såsom statistiska centralbyrån framhåller i sitt yttrande över motionerna möta svårigheter att utan ledning av lagbestämmelser med erforderlig följdriktighet vidareutveckla denna praxis. Därvid åsyftas särskilt prövningen av sådana ärenden, där en sökande under åberopande av hävd, släktskap på mödernet, fosterbarns- eller styvbarnsförhållande eller andra sådana omständigheter anhåller om rätt att antaga ett i bruk varande släktnamn.

Även i andra avseenden göra sig bristerna i vår namnlagstiftning gällande. I synnerhet är detta fallet i fråga om de namnrättsliga problem som — på sätt framhålles i remissyttrandet från varumärkes- och firmautredningen — beröra varumärkes- och firmalagstiftningen. Belysande är sålunda att det var under förarbetena till 1887 års lagstiftning angående firma som man i vårt land först erinrades om behovet av ett ordnat namnväsen.

Såsom i olika sammanhang framhållits torde en slutgiltig lösning av namnfrågan icke kunna ernås inom den nuvarande namnförordningens ram, utan härför erfordras lagbestämmelser av civil- och straffrättslig natur. Numera lära några delade meningar icke råda därom, att en lagstiftning av denna karaktär bör genomföras. Några invändningar av den art, som vid början av detta århundrade restes mot den då ifrågasatta namnlagstiftningen, torde sålunda icke längre förekomma. Motionärernas utredningskrav tillstyrkes också oreserverat av remissinstanserna. Även utskottet anser, att frågan om en släktnamnslagstiftning bör göras till föremål för utredning.

Av den föregående redogörelsen framgår, att planer föreligga på att genom samarbete mellan de nordiska länderna söka uppnå en enhetlig nordisk

namnrätt. Dessa planer ha så till vida börjat förverkligas, att man i Danmark tillsatt en kommitté för ändamålet och här i landet i avvaktan på tillsättandet av en motsvarande kommitté tillkallat en sakkunnig för att upprätthålla kontakt med den danska kommittén. Det har vidare upplysts, att avsikten är att här i landet upptaga frågan om en namnlagstiftning till närmare utredning, när auktorrättskommittén slutfört sitt arbete. Enligt vad utskottet inhämtat kan detta kommittéarbete beräknas vara avslutat inom ett eller högst två år.

Då en utredning på namnrättens område sålunda torde komma att igångsättas inom en tämligen nära framtid, kan någon framställning härutinnan från riksdagens sida icke nu anses påkallad. Utskottet finner sig därför icke kunna tillstyrka motionärernas förslag i denna del.

Jämväl den av motionärerna föreslagna ändringen av bestämmelserna i 5 kap. 15 § giftermålsbalken angående gift kvinnas släktnamn anser utskottet böra bli föremål för utredning. Detta spörsmål bör emellertid ej utredas särskilt utan bör såsom också motionärerna anse lämpligt övervägas i samband med en allmän utredning av namnrätten. Då de nordiska ländernas lagstiftningar icke innehålla ensartade bestämmelser i fråga om gift kvinnas släktnamn, förutsätter utskottet att även dessa bestämmelser komma att upptagas till behandling vid det förut berörda nordiska lagstiftningsarbetet. Ej heller i förevarande hänseende kan alltså något initiativ från riksdagens sida nu anses erforderligt.

Under åberopande av det ovan anförda får utskottet hemställa,
att förevarande motioner, I: 116 och II: 151, icke måtte
föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 23 april 1954.

På första lagutskottets vägnar:
OLOV RYLANDER.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Lindblom, fru Sjöström-Bengtsson, herrar Björnberg och Franzén;

från andra kammaren: herrar Rylander, Hedqvist, fröken Liljedahl, herrar Östlund, Andersson i Björkäng, Jakobsson i Sala, fru Eriksson i Stockholm och herr Lundqvist.